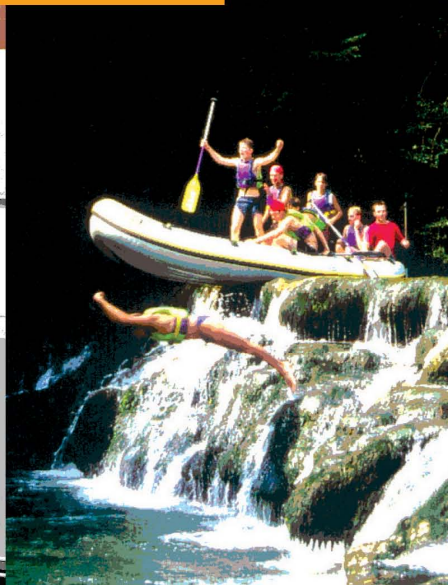
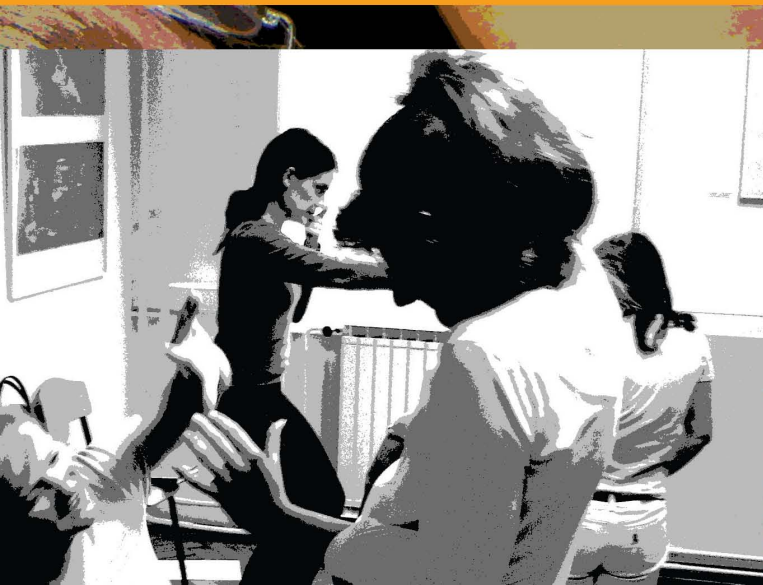




SOCIALNA PEDAGOGIKA: IZBRANI KONCEPTI STROKE

uredniki: Matej Sande, Bojan Dekleva, Alenka Kobolt,
Špela Razpotnik, Darja Zorc - Maver



SOCIALNA PEDAGOGIKA: IZBRANI KONCEPTI STROKE

©avtorji 2006, 2013

Izdala in založila: Pedagoška fakulteta, Kardeljeva ploščad 16, Ljubljana.

Recenzenta: prof. dr. Antonija Žižak in prof. dr. Darja Zaviršek

Lektorirala: Katarina Mihelič

Oblikovanje in prelom: studiobotas

Dosegljivo na: <http://www.biblos.si/lib/book/9789612531256>

Leto izzida: 2013

Pripravo in izdajo knjige je finančno podprla

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

CIP - Katalo/ni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knji/nica, Ljubljana

37.013.42(082)(0.034.2)

SOCIALNA pedagogika [Elektronski vir] : izbrani koncepti stroke
/ uredili Matej Sande ... [et al.]. - El. knjiga. - Ljubljana : Pedagoška
fakulteta, 2013

Način dostopa (URL):
<http://www.biblos.si/lib/book/9789612531256>

ISBN 978-961-253-125-6 (pdf)

1. Sande, Matej

268007168

Univerza v *Ljubljani*
Pedagoška fakulteta

SOCIALNA PEDAGOGIKA

IZBRANI KONCEPTI STROKE

Uredili:

Matej Sande, Bojan Dekleva, Alenka Kobolt, Špela Razpotnik,
Darja Zorc - Maver

Ljubljana, december 2007

KAZALO

UVOD – SOCIALNA PEDAGOGIKA V DRUŽBI NEGOTOVOSTI	Darja Zorc - Maver	7
1 ŠTIRI DESETLETJA DO SOCIALNE PEDAGOGIKE	Vinko Skalar	13
2 IZZIV SOCIALNI PEDAGOGIKI: BITI GLASNICA DRUŽBENEGA OBROBJA	Špela Razpotnik	23
3 KONCEPT SOCIALNEGA KAPITALA	Nataša Zrim Martinjak	37
4 MODEL SODELOVALNEGA OCENJEVANJA IN INTERVENIRANJA	Alenka Kobolt in Jana Rapuš Pavel	53
5 POGOVOR KOT PRIZORIŠČE USTVARJANJA POMENA	Špela Razpotnik	73
6 OSNOVE INTERVENIRANJA	Alenka Kobolt in Jana Rapuš Pavel	87
7 NEPROFITNOST IN MENEDŽMENT	Matej Sande	105
8 EPISTEMOLOŠKA ANALIZA TEORETIČNEGA KONCEPTA SKUPIN ZA SAMOPOMOČ	Mija Marija Klemenčič in Bojan Dekleva	121

9	SUPERVIZIJA — POKLICNI RAZVOJ IN REFLEKSIJA	
	Sonja Žorga in Alenka Kobolt	133
10	NASELJENCI IN VODNIKI — O STROKOVNI IDENTITETI SOCIALNIH PEDAGOGO	
	Burkhard Müller	149
11	REFLEKSIJA STROKOVNEGA DELA KOT ENA TEMELJNIH KOMPETENC	
	Mija Marija Klemenčič	159
12	KAKOVOST DELA IN KOMPETENCE	
	Alenka Kobolt in Bojan Dekleva	169
	ETIČNI KODEKS DELAVCEV NA PODROČJU SOCIALNE PEDAGOGIKE	191
	SEZNAM AVTORJEV	197
	POVZETKI / ABSTRACTS	199
	LITERATURA	211
	INDEKS POJMOV	221
	INDEKS AVTORJEV	222



UVOD – SOCIALNA PEDAGOGIKA V DRUŽBI NEGOTOVOSTI

Darja Zorc - Maver

Pričujoča knjiga bralcu predstavlja temeljna teoretska razmišljanja o vlogi in položaju socialne pedagogike v slovenskem prostoru. Družbene spremembe se ob koncu 20. stoletja kažejo v eroziji tradicionalnih vzorcev razmišljanja in delovanja posameznika (dimenzija osvoboditve), v destrukuiranju tradicionalnih subjektivnih življenjskih potekov (individualizacija in pluralizacija življenjskih stilov) in v eroziji normativnih pomenov (dimenzija odčaranja), kar postavlja pred socialno pedagogiko nove dileme; na eni strani je v družbi tveganja postavljena pod vprašaj njena integrativna paradigma, ko mora na novo premisliti, kakšna je njena vloga v družbi negotovosti in kako zastaviti oblike svojega delovanja v teh spremenjenih družbenih pogojih. V procesih modernizacije, tehnologizacije in globalizacije družbe postaja integracija posameznika vse težja, pri čemer so določene družbene skupine še posebej socialno ranljive: migranti, bolni, invalidi, stari, mladi brez izobrazbe ali v težkih življenjskih pogojih.

Če se ozremo v zgodovino, je bilo socialnopedagoško delovanje vselej usmerjeno v socialno integracijo ljudi v ogrožujočih življenjskih situacijah, v katere jih je izrinila družba ali skupnost ali jih celo izključila iz nje.

To pojmovanje socialno pedagogiko spremlja že od njenega nastanka, ko je leta 1844 pojem socialna pedagogika prvi uporabil C. W. E. Mager in so ga različni nemški pedagogi P. Natorp (leta 1899), A. Fischer (leta 1924) in H. Nohl (leta 1927) teoretično in praktično utemeljili (Böhnisch, Schröer in Thiersch, 2005). Pridevnik *socialen* se je od vsega začetka nanašal na skupnost, družbo, na odnos med posameznikom in družbo ter na spoznanje, da je človek družbeno in socialno bitje. V svojih začetkih je bila socialna pedagogika razumljena kot "socialna vzgoja za skupnost", pri čemer prvo utemeljitev socialne pedagogike srečamo pri Bäumerju, ko pravi, da je socialna pedagogika »vse kar je vzgoja in izobraževanje in hkrati ni šola in ne družina« (1929: 3).

Na prelomu iz 19. v 20. stoletje je bila socialna pedagogika že samostojna disciplina, ki je poskušala dati odgovore na takratne družbene probleme, ki so bili povezani z nastankom industrijske družbe, naraščanjem proletariata ter s tem povezanimi problemi otrok in mladine v šoli in izven nje. Nastanek

socialne pedagogike je tako tesno povezan z nastankom industrijske družbe in kapitalizma, na kar je opozoril tudi Mollenhauer v definiciji socialne pedagogike: »Po tem pojmovanju beseda socialna pedagogika označuje tisto področje vzgojno-izobraževalne realnosti, ki je v industrijskem razvoju postalo nujno kot sistem družbene pomoči pri vključevanju, le ta pomoč se je razširila in diferencirala in je nastala ravno zaradi konfliktnosti te družbe.« (Mollenhauer in Uhlendorff, 1995: 250.)

Socialna pedagogika je na eni strani odvisna od socialne politike (državno financiranje, pravo, birokratska ureditev) in je na drugi strani usmerjena v razreševanje problemov posameznika v njegovem življenjskem kontekstu, kar predstavlja tudi temelj njenega delovanja. V tem smislu je vedno vezana tudi na druge diskurze in v tem pogledu ni nikoli neodvisna.

Od začetka 70. in do konca 80. let prejšnjega stoletja se je z razvojem kritične teorije frankfurtske šole, antipsihiatričnega gibanja in z razvojem humanizma začelo kritično samoreflektiranje socialne pedagogike. Mnogi znanstveniki so se spraševali o manifestni in latentni vlogi socialne pedagogike v družbi. Zastavljali so si vprašanje, ali socialna pedagogika lahko predstavlja emancipatorni družbeni moment, ki lahko vodi v družbene spremembe, ali je samo stabilizator kapitalistične družbe? Taka kritika disciplini se je nanašala na spoznanje, da pomoč ni bila primarno usmerjena na interese posameznika, ampak predvsem na funkcionalno reprodukcijo kapitalistične družbe. Z etično razlago odklonskih oblik vedenja, ki vzrok odklonskih oblik vidijo predvsem v individualnih vedenjskih dispozicijah in osebnostnih značilnostih posameznika, je bila družbeno nekritična in predvsem v funkciji "gasilca požarov". S tovrstnim razumevanjem odklonskosti je bila sama soustvarjalec patološkega in je tako prispevala k procesom etiketiranja in stigmatiziranja posameznikov.

Vsi ti vplivi so imeli odmev tudi pri nas, ko so se pričele strokovne diskusije o drugačni, manj represivni obravnavi mladoletnih prestopnikov. Eksperiment v Logatcu, ki je potekal v letih 1967–1971, pomeni prizadevanje za bolj humano obravnavo mladostnikov v vzgojnih zavodih.

Kot odgovor na tovrstne kritike je pred dobrimi dvajsetimi leti socialna pedagogika naredila paradigmatski premik od dotakratne usmerjenosti na tveganja, deficite in patologije k virom, močem in potencialom v posamezniku, socialnemu okolju ali skupnosti. S tem se je "normalizirala"; ni bila več usmerjena samo na marginalne skupine, ampak je postala pomemben del socializacije otrok in mladostnikov ter ostalih ranljivih skupin. Tako se v 80. letih prične v Sloveniji tako imenovana prenova vzgojnih zavodov, ki so jo na socialnopedagoškem področju usmerjali predvsem Vinko Skalar, Ivan Škoflek, Alenka Kobolt, Bojan Dekleva, Franc Imperl, Ivan Ivanuša in mnogi praktiki, ki so ideje strokovne skupine realizirali. Poleg arhitekturne je bila

vsebinska prenova dela vzgojnih zavodov in ustanavljanje stanovanjskih skupin naslednji pomemben mejnik v razvoju obravnavanja mladostnikov s težavami v socialni integraciji pri nas.

Proces normalizacije ustanov, ustanavljanje novih stanovanjskih skupin, zavodov, odprtost v okolje ter drugačni, bolj fleksibilni in individualizirani pristopi k mladostniku predstavljajo temeljne smernice te prenove. Omeniti velja, da je bil proces prenove teoretsko in praktično vseskozi povezan z dogajanjem na tem področju v svetu, zlasti v državah takratne Zahodne Evrope (Nemčija, Danska, Avstrija, Nizozemska). To je bilo obdobje, ko je bila organizirana vrsta strokovnih srečanj doma in ekskurzij v tujino, kjer so tako snovalci prenove kot tudi praktiki spoznavali teoretska vodila in njihovo izpeljavo v vsakodnevnem življenju otrok in mladostnikov v ustanovah izvendružinske vzgoje. Tako se je naša socialna pedagogika sproti seznanjala z razmišljanji in prakso v tujini, kar je pomenilo, da smo – z manjšo zamudo kot v prejšnjih desetletjih po drugi svetovni vojni – bili stiku s takratnimi teoretskimi razmišljanji.

V razvoju teorije in prakse socialne pedagogike se v 80. letih v Nemčiji oblikuje koncept življenjsko usmerjene socialne pedagogike, katerega utemeljitelj je Hans Thiersch. Koncept je razvit kot odgovor na takratne kritike in novonastale družbene spremembe. Življenjska usmeritev socialne pedagogike pomeni, da naj bo njeno delovanje usmerjeno na obvladovanje in premagovanje življenjskih problemov posameznika v celostnem življenjskem kontekstu. Naloga socialne pedagogike je torej kritičen pregled in razumevanje vsakdana uporabnika, cilj njenih intervencij pa zaščita in podpora pri oblikovanju zanj bolj zadovoljivega vsakdana. V središču socialno-pedagoške poklicne situacije se tako nahajajo: odločitve o nujnih in primernih oblikah pomoči, razmislek o delovanju institucij, vprašanja profesionalne etike, promoviranje subjektivnega razumevanja in izpolnjevanja družbenih norm in zahtev, vprašanja izobraževanja in individualnih biografij tako uporabnikov kot tudi socialnih pedagogov. V središče se namreč postavi družbeno pogojen življenjski položaj uporabnikov, njihovi vsakodnevni problemi ter individualna življenjska in izobraževalno-učna situacija. Vsi ti kompleksni vplivi namreč sodoločajo konkretno delovanje socialnih pedagogov v praksi.

Tako usmerjena socialna pedagogika se izraža v svetovanju, spremljanju, podpori, v sodelovanju in opazovanju, v sistemsko-ekološkem pogledu na probleme posameznika. Delovanje socialnega pedagoga zajema razumevanje problema, iskanje rešitev ter razpoložljivih osebnih in socialnih virov vse do kompetenc posameznika in njegove socialne mreže. Takšno delovanje je metodično odprto in situacijsko usmerjeno, kjer trdni vzorci ravnanja štejejo manj kot vsakokratna individualna situacija, zato moramo rešitev iskati skupaj z uporabnikom. Za tako naravnano strokovno ravnanje potrebujemo

socialni pedagogi pogum, da se v teh odnosih izpostavimo, razumemo dane interakcije, vzpostavimo in vzdržujemo zaupanje, znamo posredovati v konfliktih, imamo domišljijo za nove rešitve v težkih situacijah ter sposobnosti strukturiranja, organiziranja in usklajevanja odnosov.

Tak kompetenčni profil socialnega pedagoga je seveda zahteven in tudi zanj nevaren, saj zahteva neke vrste "socialno smrt" v tem smislu, da se je znova in znova pripravljen izpostaviti drugačnemu svetu in doživljanju, ki poleg veljavnega razumevanja sveta upošteva tudi druge in drugačne poglede uporabnika na svet. Tako se socialni pedagog pri svojem strokovnem delu giblje med grožnjo rigidnega umika v svet družbene prilagojenosti ter med svoje lastno usmerjanje in odpiranje novim pogledom svojih uporabnikov.

Etično in strokovno socialnopedagoško delovanje zato zahteva refleksijo in samorefleksijo pri delu tako z uporabniki kot s sodelavci. Socialnopedagoško pomoč moramo zato misliti tako v okvirih socialnopolitičnih zahtev kot tudi v smislu (ne)možnosti spreminjanja individualnih življenjskih pozicij. Pri tem je naloga socialne pedagogike kot profesije razvijanje instrumentarija za razumevanje biografskih potekov in pomenov, prepoznavanja in razumevanja oblik vedenja posameznika in njegovih specifičnih materialnih, socialnih in emocionalnih potreb. Zato v tej disciplini potrebujemo teoretična in praktična znanja za občutljivo razumevanje vsakodnevne situacije in vsakodnevnega delovanja kot tudi znanja in razumevanja globalnih socialnih družbenih strategij razvoja. Znanja in spretnosti obeh polov sta kot dve strani iste medalje v vseh vsakodnevnikih situacijah, v katerih socialni pedagog deluje.

Od leta 1991, ko je študij socialne pedagogike postal samostojni univerzitetni študij, pa do danes je ta disciplina postala priznana in samostojna profesija. Socialna pedagogika je v tem času pri nas svoja področja raziskovanja in delovanja razširjala od klasičnih področij delovanja na celotno socializacijo otrok in mladostnikov ter drugih deprivilegiranih skupin.

Del tega razvoja in predstavitev izbranih tem predstavljajo prispevki v tej knjigi, kjer so predstavljeni izbrani koncepti socialnopedagoške stroke.

Vinko Skalar nas seznani z najbolj temeljnimi mejniki zgodovinskega razvoja socialne pedagogike v Sloveniji, katere pomemben soustvarjalec je bil tudi sam. V prispevku Špele Razpotnik se srečamo z razmišljanjem in preizpraševanjem tega, ali in kako je socialna pedagogika lahko glasnica družbenega obrobja? Avtorica razmišlja o družbeni vlogi socialne pedagogike v postmoderni, ko sta edini stalnici v družbi sprememba in negotovost, in se sprašuje, ali je socialna pedagogika lahko veda s trdnim konceptom v družbi negotovosti. Spričo novonastalih družbenih sprememb je socialna pedagogika v zadnjih letih doživela izrazito širitev področij delovanja, kar postavlja vprašanje, kje so meje njenega delovanja. O tem razmišlja v svojem članku tudi nemški socialni pedagog Burkhard Müller.

Nataša Zrim Martinjak bralca seznani s konceptom socialnega kapitala, ki je pomemben tako za razumevanje socialne izključenosti kot za poskuse, da bi to izključenost zmanjšali.

Temelj socialnopedagoških intervencij predstavljata članka Alenke Kobolt in Jane Rapuš Pavel. Intervencije temeljijo na življenjsko usmerjeni socialni pedagogiki, sistemski teoriji in fleksibilnih oblikah pomoči, ocenjevanje in diagnostiko pa strneta v model sodelovalnega ocenjevanja in interveniranja, ki združuje elemente psihosocialne diagnostike in hermenevitičnega (razumevalnega) pristopa. V članku Socialnopedagoški pogovor kot prizorišče pomena Špela Razpotnik analizira odnosno dogajanje v procesu pomoči, kjer predstavi intervju kot mesto skupne reprezentacije realnosti intervjuvanca/strokovnjaka in intervjuvanega/uporabnika, kar predstavlja pomemben vidik socialnopedagoškega razumevanja, sodelovanja z uporabniki in na tem konsenzu oblikovanih intervencij.

Pomen refleksije strokovnega dela predstavitelja prispevek Mije Marije Klemenčič, ki poudarja vlogo refleksije kot pomembne sestavine etične drže socialnega pedagoga, ter članek Sonje Žorga in Alenke Kobolt, ki nam približa metodo supervizije in intervizije kot možnega modela izvajanja poklicne refleksije. S posebno obliko samorefleksije se srečamo tudi v prispevku Alenke Kobolt in Bojana Dekleve, ki prikazuje evalvacijske študije izvajanja dodiplomskega študijskega programa in njegovo kompetenčno analizo. V članku Epistemološka analiza teoretičnega koncepta skupin za samopomoč se Mija Marija Klemenčič in Bojan Dekleva ukvarjata s kibernetiko drugega reda v kontekstu družbenih sprememb ter prikažeta pomen koncepta za poklice pomoči, opredelita razliko med strokovno in laično pomočjo ter prikažeta procese skupinskega dela v skupini za samopomoč.

Članek Mateja Sandeta z naslovom Neprofitni menedžment za področje socialne pedagogike bralcu odpira razumevanje delovanja neprofitnih organizacij, ki v družbi negotovosti predstavljajo nove oblike fleksibilnosti in se hitreje odzivajo na nove "tržne niše", ter izvajajo inovativne socialnopedagoške projekte.

Prispevki bralcu predstavijo izbrane socialnopedagoške teme in koncepte, ki so po eni strani odsev razvoja te profesije v slovenskem prostoru, po drugi strani pa tudi prikaz strokovnih trendov v svetu.

Odsevajo pestrost razmišljanja, ki sega od analize družbene vloge in umeščenosti socialne pedagogike ter potrebe po vzpostavitvi osebne in profesionalne senzibilnosti za razumevanje raznolikih odnosov, v katerih socialni pedagogi delujejo, pa vse do nujnosti refleksivne in etične drže v odnosih pomoči. Menim, da bo marsikateri bralec v prispevkih našel nove izzive za svoje profesionalno razmišljanje in delovanje.